

Φάκελος Υλικού, Ενότητα 8

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

εἶπον < ἔ-επ-ον < ἔ-Feπ-ον. Το ρήμα **λέγω** έχει και τα εξής θέματα: **λεγ-, και Φερ – πχ: Φερ –** και με μετάθεση **Φρε- > Fe - Φρε – κα > Fe-Φρη-κα > εἶρηκα. π.χ: Φρε-θήσομαι** με τροπή του **-F-** σε δασεία και έκταση του **-ε-** σε **-η- > ῥηθήσομαι π.χ: ἐ - Φρέ –θην** με αφομοίωση του **-F-** σε **ρ > ἐρρέθην** και με έκταση του **-ε-** σε **-η- ἐρρήθην:** αδολέσχης, αναντίλεκτος, αντιρρησίας, απόρρητος, γεωλόγος, έπος, λεκτικός, λέξη, λεξικό, λέσχη, λήμμα, λογάς, λογικός, λόγος, λογύδριο, ορθοεπής, ρήμα, ρήση, ρήτορας, ρητός, ρήτρα, φιλόλογος.

ἀπείκασον < ἀπεικάζω, εἰκός (ρίζα **Fiκ-** με πρόθεμα **ε-** > **ἐFiκ-** > **εἰκ-** + κατά σε –άζω οδοντικόληκτα με χαρακτήρα **δ-** και πρόσφυμα **j-** > **εἰκάδ – j- ω > εἰκάζω**): απεικόνιση, εικασία, εικαστικός, εικόνα, εικονίδιο, εικονικός, εικόνισμα, εικονιστικός, εικονογράφημα, εικονογραφία, εικονογραφικός, εικονογράφος, εικονοκλασία, εικονοκλάστης, εικονολάτρης, εικονολατρία, εικονολήπτης, εικονοσκόπιο, εικονοστάσι, εικονοτυπία, εικότως, επιεικής.

πάθει < πάσχω: αντιπάθεια, απάθεια, εμπαθής, ηδυπάθεια, πάθημα, πάθηση, παθητικός, παθογένεια, πάθος, πένθος, συμπάθεια.

ἰδὲ < ἐ - Fiδ - ον. (Το ρήμα **ὀρῶ** έχει και τα εξής θέματα: **Φορά-> ὀρά- π.χ: Φορά-ω** και με δάσυνση του **-F-** > ὀράω Fe-Fόρα-κα με δάσυνση του α' F και αποβολή του β' > ἐ-όρα-κα και με έκταση > ἑώρακα. **ὀπ-** π.χ: ὀπ – σομαι > ὄψομαι): ανύποπτος, αόρατος, είδος, ειδύλλιο, είδωλο, επόπτης, ιδέα, ιδεοληψία, κάτοπτρο, κάτοψη, μάτι, οπή, οπτικός, ὄραμα, οραματιστής, ὄραση, ορατός, οφθαλμός, παντεπόπτης, πρόσοψη, ὑποπτος.

καταγείω < κατὰ + γῆ: απόγειο, απογείωση, γαιάνθρακας, γαιοκτήμονας, γεωγραφία, γεωμετρία, γεώτρηση, γεωτρύπανο, γηγενής, γήινος, γήλοφος, γήπεδο, ισόγειος, προσγείωση, υπέργειος, υπόγειος.

οἰκήσει < οἰκέω - ὦ < οἶκος: ιδιοκατοίκηση, κατοικία, οικείος, οίκημα, οικία, οικισμός, οικογένεια, οικονομία, οἶκος, οικόσιτος, οικότροφος, οικουμένη, πολυκατοικία, συγκατοίκηση.

ἀναπεπταμένην < ἀνὰ + πετάννυμι < πετας + πρόσφυμα -νυ-+ κατάληξη -μι. Με αφομοίωση του -σ- σε -ν- > πετάννυμι: καταπέτασμα, παραπέτασμα, πέταγμα, πέταλο, πεταλούδα, πέτασος, πεταχτός, πετεινός, πτερό, πτέρυγα, πτήση, πτητικός, υψιπέτης.

ἐχούση < ἔχω (θ. σεχ- και με συγκοπή σχ-. Από ίδιο θέμα με τη προσθήκη του προσφύματος -ε-, εκτεινόμενου σε -η- μετά από κατάληξη που αρχίζει με σύμφωνο, σχηματίζεται ο θεματικός τύπος: σχή-. π.χ: ἔ-

σχη-κα. Ο μέλλοντας δασύνεται, γιατί το αρχικό -σ- του θέματος τρέπεται σε δασεία, ήτοι: σεχ-σω > έχ-σω> ἔξω): ανακωχή, ανοχή, αντοχή, άσχετος, ενοχή, ἔξη, ἐξής, ευεξία, καθεξής, κατοχικός, καχεκτικός, κληρούχος, μέτοχος, πάροχος, πολιούχος, ραβδούχος, σχεδόν, σχέση, σχετικός, σχήμα, σχολείο.

ὄντας < εἰμί (ρίζα εσ- + κατάληξη -μι με αφομοίωση του -σ- σε -μ- > ἔμ-μί, με απλοποίηση των δύο μ και αντέκταση > εἰμί): απουσία, ἔξουσία, εσθλός, ετυμολογία, ἔτυμον, ὄντως, ουσία, ουσιαστικός, ουσιώδης, παρόν, παρουσία, παρουσιαστικό.

μένειν < μένω (θ. μεν- και με μετάπτωση μον-. Ο μέλλοντας σχηματίζεται με: το πρόσφυμα -ε- > μενε-+ κατάληξη -σω > μενέ-ω > μενῶ. Ο αόριστος ἔμεινα σχηματίζεται με τη συλλαβική αύξηση ἐ- και: το θέμα μεν- + -σα· το -σ- αφομοιώνεται σε -ν-> ἔ-μεν-να· τα δύο -ν- απλοποιούνται σε ένα και αντεκτείνεται το -ε- σε -ει-.): ανυπόμονος, διαμονή, διαμονητήριο, ἔμμονος, επίμονος, μονή, μόνιμος, μόνος, υπομονή.

περιάγειν < περι + ἄγω: αγωγή, αγωγός, αγώνας, άγημα, άξονας, απαγωγή, συναγωγή, διαγωγή, εισαγωγέας, αρχηγός, στρατηγός, λοχαγός, ξεναγός, αγγέλη, άγώνι, άγωνιάτης, άγώνιμος, άκτινα, άμαξα, ανάγωγος, άξιος, εισακτέος, επαγωγός, επείσακτος, ευαγής, καταγωγή, παιδαγωγός, παρείσακτος, παρθεναγωγείο, πλοηγός, συναξάρι, σύναξη, υδραγωγείο.

καόμενον < κάω (ρίζα: καF-ω, με αποβολή του -F-· επίσης με επένθεση του -j- και αποβολή του F-.>: καF-j-ω > καίω): διακαής, ἔγκαυμα, καύμα, καύση, καυστήρας, καυστικός, καύσωνας, καυτός, καύτρα, καψάλισμα, παλουκοκαύτης, πυρίκαυστος.

παρῳκοδομημένον < παρᾶ + οἰκοδόμος < οἶκος + δέμω: ανοικοδόμηση, ανοικοδόμητος, δομή, δόμηση, δομικός, οικοδόμημα, οικοδόμηση, οικοδομικός, οικοδόμος, πολεοδομία, πολεοδομικός, πολεοδόμος.

πρόκειται < πρόκειμαι (θ. κεῖ- και με μετάπτωση κοι-): αντικειμενικός, διακειμενικός, κατάκοιτος, κείμενο, κειμήλιο, κοίτη, κοιτίδα, κοιτώνας, προκείμενο, υποκειμενικός.

δεικνύασιν < δείκνυμι: αναπόδεικτος, αποδεικτικός, απόδειξη, δείγμα, δειγματοληψία, δειγματολόγιο, δείκτης, δεικτικός, ενδεικτικός, ένδειξη, επιδεικτικός, επίδειξη, παράδειγμα, παραδειγματικός, παραδειγματισμός, υπόδειγμα, υποδειγματικός, υπόδειξη.

ἔφη < φημί (θ. φη-, και φᾶ-· με ετεροίωση φω-): άφατος, προφήτης, φήμη, φωνή.

φέροντας < φέρω (θ. φέρ- και με μετάπτωση φορ-, φαρ-, φωρ-· με συγκοπή φρ-· οἶ- (δάνειο), ἐνεκ-· με ετεροίωση ἐνοκ- και συνεσταλμένα ἐνκ-/ἐγκ-): αμφορέας, ασθενοφόρο, αυτόφωρος, διάφορος, διένεξη, διηνεκής, κατάφωρος, μαρσιποφόρο, μεταφορέας, μεταφορικός, οισοφάγος, παράφορος, πολύφερνος, φαρέτρα, φερέγγυος, φέρειτρο, φερτός, φορά, φορέας, φορείο, φόρεμα, φόρος, φόρτος, φωριαμός.

εἰργασμένα < ἐργάζομαι (θ. Ἔργη + πρόσφυμα -j + κατάληξη -ομαι): άεργος, ακατέργαστος, άνεργος, εργαλείο, εργασία, εργάσιμος, εργαστήριο, εργάτης, εργατικός, έργο.

φθεγγομένους < φθέγγομαι (< θ. φθέγ- + πρόσφυμα -j- που αφομοιώθηκε σε -γ + κατάληξη -ομαι· από το θέμα φθέγ- προέρχεται το μετά από ετεροίωση θέμα φθογ-): απόφθεγμα, άφθογγος, δίφθογγος, φθογγικός, φθογγόγραμμα, φθογγολογία, φθογγολογικός, φθόγγος, φθογγόσημα.

σιγώντας < σιγή < σῒγῃ (ηχοποιήτη λέξη): σιγά, σιγαλιά, σιγανοπαπαδιά, σιγανός, σιγαστήρας, σιγή.

όμοιους < ὅμοιος και ὁμοῖος-α-ον < ὁμός: άνόμοιος, εξομοίωση, ομοβροντία, ομογένεια, ομογενής, ομόγλωσσος, ομογραφία, ομοδικία, ομόδοξος, ομοεθνής, ομοειδής, ομόζυγος, ομόηχος, ομόθρησκος, ομοθυμαδόν, ομοιογένεια, ομοιογενής, ομοιοκατάληκτος, ομοιομερής, ομοιόμορφος, ομοιοπαθής, ομοιοπαθητικός, ομοιόσταση, ομοιόσχημος, ομοιοτέλευτος, ομοιότητα, ομοιότροπος, ομοιότυπος, ομοιοχρωμία, ομοίωμα, ομοκεντρικός, ομόκεντρος, ομολογητής, ομόλογος, ομομήτριος, ομόνοια, ομοούσιος, ομοπάτριος, όμορος, ομόρριζος, ομόρρυθμος, ομότιμος, παρόμοιος, παρομοίως.

Ενότητα 8 (Φ.Υ)
Λεξιλογικές Ασκήσεις

1. Να βρείτε στο κείμενο λέξεις ετυμολογικά συγγενείς με τις παρακάτω:

οικία, φορείο, παιδευτικός, σχήμα, άξονας, εργάτης

2. Να δώσετε δύο ομόρριζα στα Νέα Ελληνικά για καθεμία από τις παρακάτω λέξεις:

*Εἶπον, πάθει, φῶς, πυρός, όμοίους, παρωκοδομημένον,
είργασμένα, ὑπερέχοντα, δεικνύασιν, φθεγγομένους*

3. Να βρείτε αντώνυμα των παρακάτω λέξεων στα αρχαία ελληνικά:

παιδείας, καταγείω, φῶς, αδυνάτους, άνωθεν, όπισθεν

4. **άπεικασον, πάθει:** Να συμπληρώσετε κάθε κενό των παρακάτω φράσεων με μία λέξη της Νέας Ελληνικής που θα έχει ετυμολογική συγγένεια με μία από αυτές τις δύο λέξεις του αρχαίου κειμένου.

α) Στα έργα με ρεαλιστική τεχνοτροπία τα πράγματα και οι μορφές όπως ακριβώς είναι στην πραγματικότητα.

β) Καταγοητευμένος από το έργο αφηγήθηκε το έργο με παραστατικότητα και με ύφος

γ) Το πιο απαραίτητο ίσως μέλος ενός κινηματογραφικού συνεργείου είναι ο

δ) Αφοσιωμένος στο δικό του έργο, παρακολουθεί με όσα συγκλονιστικά συμβαίνουν γύρω του.

ε) Οι τέχνες παρασταίνουν ομοιώματα όντων του πραγματικού ή του φανταστικού κόσμου και απευθύνονται στην όρασή μας.

(www.study4exams.gr)

63^ο Γενικό Λύκειο Αθηνών
12-12-2016
15-12-2017
19-12-2018
20-12-2020

Μαρία Ευγενίου

